

ÇOCUK, TELEVİZYON ve SİYASAL TOPLUMSALLAŞMA: BİZİMCİTY ANİMASYONLARINA YÖNELİK BİR ODAK GRUP ÇALIŞMASI

Öğr. Gör. Fadime ŞİMŞEK İŞLİYEN
Bilim Uzmanı Mustafa İŞLİYEN

ÖZET

Toplumsallaşma toplumun değer yargılarının ve normların bireye çeşitli şekillerde kazandırılarak, bireyin toplumsal çevreye hazırlanması ve uyum sağlaması sürecidir. Toplumsallaşmanın önemli bir parçası olan siyasal toplumsallaşma ise belirli bir süreçte bireyin siyasal olgular hakkında algı, tepki ve değerlerinin oluşmasıdır. Bireylerin siyasal kimliklerinin şekillenmesinde çocukluk döneminde edinilen kanaat ve inançlar oldukça önem taşımaktadır. Buradan hareketle bu çalışmada, bir siyasal toplumsallaşma ajanı olan genelde kitle iletişim araçlarının, özelde ise televizyonun çocukların siyasal toplumsallaşmaları üzerinde ne gibi etkileri olduğu incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmada 7 ortaokul 2. sınıf öğrencisi üzerinde odak (focus) grup çalışması gerçekleştirilmiştir. Araştırmada odak grup yönteminin bir avantajı olarak öğrencilerle derinlemesine bir görüşme yapılmasının yanında öğrencilerin grup içindeki etkileşimi ve tepkileri de ölçülmüştür. Çalışmanın evrenini ATV adlı TV kanalında ana haber bülteninden hemen sonra yayınlanan ve gündeme ilişkin konuların işlendiği “BizimCity” adlı animasyon filmler oluşturmuştur. Çalışmaya örneklem olarak ise son 5 ay içerisinde haberlerde yoğunluklu olarak gündeme taşınan siyasi konulara ilişkin hazırlanan animasyonlar seçilmiştir. Ayrıca animasyonların seçim sürecinde filmlerin çocukların anlama düzeylerine uygun olması dikkate alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Siyasal Toplumsallaşma, Çocuk, Televizyon, Odak Grup.

GİRİŞ

*T*oplumsallaşma genel anlamda toplumun değer yargılarının ve normların bireye çeşitli şekillerde kazandırılarak içselleştirilmesi sürecidir. Türkçe sözlükte bireyin kişilik kazanarak belli bir toplumsal çevreye hazırlanması; toplumla bütünleşmesi süreci olarak tanımlanmaktadır. Giddens ise (2008: 201), toplumsallaşmayı bireyin bebeklik döneminden itibaren ele almakta ve bebeğin doğduğu kültür içinde geçerli olan bilgi ve becerileri edinerek, kendi bilincinde olan, bilgili bir kişi haline gelme süreci olarak değerlendirmektedir. Mevcut tanımlarda da görüldüğü gibi toplumsallaşma belli bir sürece işaret etmekte ve bu süreç kişilerin doğumundan başlayarak tüm yaşamları boyunca sürmektedir. Fakat şunu belirtmek gerekir ki, bu süreçte çocukluk dönemi kritik bir öneme sahiptir. Çünkü çocukluk döneminde bireyler öğrenmeye son derece açık oldukları gibi bu dönemde kazandıkları tutum ve kanaatler de genellikle kalıcı olmaktadır.

Bireyler çok küçük yaşlardan itibaren birtakım 'toplumsal çerçeveler' ile karşılaşmaya başlamaktadır. Goffman (Akt: Elkind, 1999: 131-132) bu çerçeveleri, toplumsal durumlardaki davranışlarımızı yönlendiren kurallar, anlayış ve beklentiler olarak tanımlar. Bu anlamda 3-4 yaşlarındaki bir çocuk, yemek yeme, uyku vakti geldiğinde yatağa gitme, büyüklerini ziyaret etme, oyun alanlarında vakit geçirme gibi etkinliklere dönük oldukça zengin bir çerçeve repertuarına sahip olur.

Özellikle modern toplumlarda, toplumsallaşmanın ilk adımı için 'aile' oldukça önemlidir. Bilindiği gibi çocuk, içinde yaşadığı toplumun mevcut değerlerini ve kültürel pratiklerini öncelikle ailesinden öğrenmektedir. Bu nedenledir ki aile her birimizin ezberinde olduğu gibi 'toplumun temel yapı taşı olarak' nitelendirilmektedir.

Şüphesiz çocuğun öğrendiklerinin pekiştirilmesi ve içselleştirilmesi noktasında ailenin yanında okul ve etkileşimde bulunulan toplumsal gruplar da oldukça etkindir. Bununla birlikte günümüze gelindiğinde başta televizyon olmak üzere kitlesel iletişim araçlarının da bireyin toplumsallaşması noktasında en az diğer unsurlar kadar baskın olduğunu söylemek mümkündür.

Buradan hareketle izleyiciler üzerindeki etkileri kanıtlanmış olan televizyonun siyasal toplumsallaşma açısından nasıl bir etkiye sahip olduğu da sorgulanması gereken bir konudur. Bu çalışmada televizyonda yer alan bazı içeriklerin bir siyasal toplumsallaştırma aracı olduğu varsayımından yola çıkılarak çocuklar üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğu irdelenmiştir. ATV adlı televizyon kanalında yayınlanan ve daha çok gündemle ilişkili siyasal bir içeriğe sahip olan 'Bizimcity' animasyonlarının örnek olay olarak ele alındığı bu çalışmada, söz konusu filmler üzerinden çocukların siyasal toplumsallaşma noktasında televizyonun rolü ve et-

kisi tartışılmıştır. Çalışmada kalitatif bir araştırma tekniği olan odak (focus) grup görüşme yöntemi kullanılmıştır.

SİYASAL TOPLUMSALLAŞMA ve BİREY

Toplumsallaşma bireyin doğumundan ölümüne kadar toplumla olan ilişkisiyle ilgili bir süreci ifade etmektedir. Bu sürecin önemli parçalarından biri olan siyasal toplumsallaşma ise genel olarak siyasal inanç, değer ve davranışların toplum tarafından bireye öğretilmesi ve benimsetilmesi süreci olarak tanımlanabilir (Kışlalı, 2011: 118). Akın'a göre (2013: 56) siyasal toplumsallaşma "bireyler nasıl siyasal varlıklar haline gelirler/siyasallaşır?" ya da "bireyler nasıl siyasal varlıklar haline getirilirler/siyasallaştırılırlar?" sorusundan hareket eden ve bu süreci açıklamaya çalışan bir alandır. Turan'a göre (1976: 47) siyasal toplumsallaşma, bireyin siyasal kültür edinmesidir. Turan'ın tanımından hareketle siyasal toplumsallaşmanın bireyin siyasal kültür konusundaki bilgilenmesi ile başladığını söyleyebiliriz. Bu anlamda siyasal kültür, siyasal bilinçlenmeyi arttıran önemli etmenlerden biri olarak değerlendirilebilir. Siyasal bilinçlenmenin artması ile de bireyler, siyasal olaylara karşı daha duyarlı hale gelmekte; toplumun sorunlarını daha yakından izlemekte ve toplumun isteklerini yöneticilere duyurma noktasında bazı faaliyetlerde bulunabilmektedirler (Öztekin, 2010: 241-243). Bu da bizi bireylerin siyasal toplumsallaşması ile siyasal kültür düzeyleri arasında sıkı bir ilişki olduğu sonucuna götürmektedir. Çağla ise (2010: 51) siyasal toplumsallaşmayı "bireylerin verili bir toplumda siyasal sistemi tanıdıkları ve siyasal olgular hakkında algı, tepki ve değerlerini oluşturdukları süreç" olarak tanımlamaktadır. Bu süreçte birey siyasal kurum ve sembollere ilişkin bilgi edinmekte; yönetimin aktif ya da pasif bir üyesi olmayı benimsemekte ve desteklediği ideolojiyi içselleştirmektedir. Toplumlar, siyasal gelenekleri eğitim sistemi, kitle iletişim araçları ve toplumsal gruplar gibi farklı kanalları kullanarak sürekli kılmaktadır (Marshall, 2009: 666).

Çocukluk Dönemi ve Siyasal Toplumsallaşma

Tıpkı toplumsallaşma sürecinde olduğu gibi siyasal toplumsallaşma sürecinde de çocuk siyasi düşünce ve kanaatleri öncelikle ailesinden öğrenmeye başlamaktadır. Aile üyelerinin siyasi görüşü ve buna paralel olarak politik konulara yaklaşımı çocuğun siyasal toplumsallaşmasında oldukça etkilidir (Baltacı ve Uysal, 2012: 180).

Çocuğun siyasal toplumsallaşma adımlarını 4-5 yaşlarına kadar götürmek mümkündür. Bu dönemde aile içinde meşru bir iktidar biçimi olan babanın otoritesi ile karşılaşan çocuk, aile dışında yine polis ve öğretmen gibi otorite merkezlerinin varlığını keşfetmeye başlamaktadır. Çocuğun mevcut otoriteye bakışı şüphesiz ileriki yıllarda oluşacak siyasi tutum ve kanaatlerini etkilemektedir. Örneğin katı kurallara sahip bir baba figürü ile karşı karşıya kalan çocuğun, demokratik

tartışmalara ve demokrasinin gerektirdiği hoşgörüyü yatkınlığı oldukça az olacaktır. Bu çocuk otoriter bir yönetimi, babanın yerini tutacak bir öndere koşulsuz itaati tercih edebilecektir (Sitembölükbaşı, 2001: 75; Kışlalı, 2011: 140). Bu anlamda çocuğun 4-5 yaş dönemi, siyasal toplumsallaşma sürecinin ilk ve son derece önemli bir basamağıdır.

Çocuğun siyasal kimliğinin şekillenmesinde belirleyici olan dönemlerden biri de okul çağına başladığı zamanlardır. Eğitim sistemi ile birlikte çocuğa aktarılan bilgi, görgü ve kurallar çocuğun siyasal dünya ile temasında nasıl hareket etmesi gerektiği noktasında yönlendirici olmaktadır. Okulların siyasal toplumsallaştırma işlevini yerine getirmesi noktasında belirlenen müfredat doğrultusunda hazırlanan ders kitapları, ciddi bir rol üstlenmektedir. Çocuk, ders kitapları aracılığıyla birçok siyasal kavram ile tanışmakta; bu sayede siyasal değerleri öğrenmekte ve birtakım tutum ve davranış kalıpları geliştirmektedir (Baltacı ve Uysal, 2012: 181). Dolayısıyla okullar çocuğa yurttaşlık eğitimi veren temel kurumlardır diyebiliriz. Ülkemizdeki mevcut eğitim sistemine göre, ilkokuldan itibaren çocuklara içinde yaşadıkları ilin ve ülkenin yönetiminin nasıl olduğu derslerde aktarılmakta ve bu şekilde çocuklar temel yurttaşlık bilgilerini edinmeye başlamaktadırlar (Tokgöz, 2010: 157). Okulun siyasal toplumsallaşmaya katkısı elbette ders içerikleri ile sınırlı değildir. Okul sınırları içinde yer alan heykel, büst ve resim gibi göstergeler ya da gerçekleştirilen resmi törenler ve kültürel aktiviteler de yine eğitim sisteminin siyasal toplumsallaştırma misyonu bağlamında değerlendirilebilir (Alkan, 1979: 99).

İlkokulun ilk yıllarından itibaren cumhurbaşkanı ve başbakan gibi ulusal nitelikteki somut simgeleri algılamaya başlayan çocuklar, devlet gibi soyut kavramları yaşları ilerledikçe anlamlandırmaktadırlar. Siyasal tutumlar, özellikle beşinci sınıftan itibaren belirginleşmeye başlamaktadır. Bu tutumlar 13 yaşından itibaren ise düşünsel olgunluğa ulaşmaktadır (Sitembölükbaşı, 2001: 75).

Görüldüğü gibi çocukluk döneminin ilk yaşlarına tekabül eden ve oldukça erken bir dönemde aile içinde başlayan siyasal yöneliş, okul dönemi ile birlikte gelişmekte; ilkokul son sınıfa gelen bir çocuğun içinde bulunduğu dönem ise, siyasal görüşlerin oluşması bakımından en önemli dönem olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde basit bir siyasal yapı algısına sahip olan çocuğun herhangi bir siyasi partiye karşı duygusal bir bağ kurduğu gözlemlenmektedir (Ergil ve Alkan, 1980: 49-50).

Siyasal toplumsallaşmaya katkıda bulunan bir başka unsur ise akran grupları olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukların kreş çağından itibaren akranları ile ilişki kurmaya başladığı düşünüldüğünde siyasal toplumsallaşma adına arkadaş çevrelerinin etkisinin ne boyutta olduğu hemen görülecektir. Aynı yaştaki çocuklardan oluşan akran grupları, gerek çocuğun kendi tercihleriyle karar vermesinde gerekse ailesinde edindiği tutum ve değer yargılarını sınamasında büyük rol oynamaktadır (Baltacı ve Uysal, 2012: 181). Bu sayede çocuk, ailesiyle birlikte kurduğu

dünyanın dışına çıkararak yeni bir sosyal çevreye adım attığının ayırına varmaktadır. Akranları ile birlikte kurduğu ilişkiler, çocuğun toplumsallaşmasında olduğu gibi siyasal toplumsallaşmasında da önemli bir dönemi ifade etmektedir (Orhan, 2009: 19). Ayrıca Alkan'ın da (1979: 83) işaret ettiği gibi, yaşı ilerledikçe ailesinden çok arkadaşları ile vakit geçirmeye başlayan çocuk, siyasal konuları arkadaşları ile konuşma ve tartışma eğilimi göstermektedir.

Çocuğun siyasal toplumsallaşmasına nüfuz eden ajanlardan biri de kitle iletişim araçlarıdır. Bilindiği gibi modern dünyada toplumsal olay, olgu, norm ve değerlerin bireylere ulaşmasının en etkili yollarından biri de kitle iletişim araçlarıdır. Son yıllarda yapılan araştırmalarla, kitle haberleşme araçlarının, siyasal bilincin oluşturulmasında da etkili olduğu doğrulanmıştır (Tokgöz, 1978: 84). Bu araçlar içerisinde ise hemen her yaş ve kesime ulaşan televizyonun, ulaştığı izler kitleye belli tutum ve değerleri aktarma ve bunların benimsenmesine yardımcı olma anlamında ayrıcalıklı bir üstünlüğü vardır (Balci, 2007: 155). Bu anlamda televizyonun genelde bireyin özelde ise çocuğun siyasal toplumsallaşmasına nasıl bir etki de bulunduğu ilerleyen bölümlerde ayrıntılı olarak değinilecektir.

TELEVİZYON ve ÇOCUK

Gelişen teknoloji ile birlikte kitle iletişim araçları yaygınlık kazanmış ve bu araçlar toplumun hemen her kesimine ulaşmış bulunmaktadır. Bu araçlardan olan gazete, radyo, internet vs. gibi kitle iletişim araçları arasında televizyonun kullanım yaygınlığı diğer araçlardan fazladır. Bu durum televizyonun okur-yazarlık engelini ortadan kaldıran bir özelliğe sahip olmasıyla ilgilidir. Ayrıca televizyon, hem zihinsel hem de maddi olarak izleyiciden en alt düzeyde bir çaba talep etmesine karşın yüksek düzeyde oyalanma ve rahatlama imkânı sunmaktadır. Ses ve görüntünün bir aradalığı da yine televizyonun diğer kitle iletişim araçları arasında ön plana çıkmasını sağlayan bir diğer unsurdur (Alkan, 1979: 144; Mutlu, 2005: 92).

Günümüzde evlerden işyerlerine, ulaşım araçlarından kamuya açık alanlara kadar artık her yerde karşımıza çıkan televizyon, bireylerin çok küçük yaşlarından itibaren hayatlarına giren bir araç olması itibariyle de diğer kitle iletişim araçlarından ayrı bir konumdadır. Bilindiği gibi konuşamayacak ya da yürüyemeyecek kadar küçük yaştaki çocuklar bile televizyon yayınlarına belli bir tepki vermektedirler. Yaygın kanıya göre çocuklar 6 aylıktan itibaren televizyona ilgi göstermeye başlamaktadırlar (Hollenbeck ve Slaby'den Akt: Kutoğlu, 2011: 102). 3 yaşına geldikten sonra ise çocuklar televizyon izlemeyi alışkanlık haline getirmekte ve günde 1-2 saatlerini televizyon karşısında geçirmektedirler. Ancak bu yaştaki çocuklar izledikleri içeriklerin tam olarak ayırına varamayıp sadece renklere, müziklere ve hareketlere ilgi göstermektedirler. Çocuğun izlediği içeriği anlamlandırma süreci 4 yaşından itibaren başlamakta, 7 yaşından sonra ise gelişme göstermektedir. Bilişsel olgunluğa erişilen 12 yaş ve sonrası dönemdeyse çocuk, tele-

vizyonda işlenen konulara daha çok hâkim olmakta, izlediği içeriklerdeki doğru ve yanlış ayırt etmeye başlamakta ve televizyonun toplumsallaştırıcı etkisine açık hale gelmektedir (Potter'den Akt: Kutoğlu, 2011: 102-104).

Görüldüğü gibi bireyin televizyon ile ilişkisi hayatının ilk dönemine dek uzanmaktadır. Bu demek oluyor ki televizyon başta çocuklar olmak üzere kişilerin hayatında oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Bu doğrultuda yürütülen araştırmalar da bu kanıyı destekler nitelikte veriler sunmaktadır. Örneğin Amerika'da 4-6 yaş arasındaki çocuklar üzerinde gerçekleştirilen bir ankette "Hangisini daha çok seversiniz? Televizyonu mu yoksa babanızı mı?" sorusuna çocukların %54'ü televizyon yanıtını vermiştir (Kutoğlu, 2011: 105). 2006 yılında RTÜK tarafından gerçekleştirilen 'İlköğretim Çağındaki Çocukların Televizyon İzleme Alışkanlıkları' adlı kamuoyu araştırmasında ise 7-10 yaş aralığındaki çocukların % 67,2'si; 11-14 yaş aralığındaki çocuklarınsa % 62,4'ü boş zamanlarında en çok televizyon seyretmekten hoşlandığını ifade etmiştir. Söz konusu araştırmada yer alan çarpıcı verilerden biri de çocukların büyük çoğunluğunun televizyonun kendilerini olumsuz yönde etkilemediğini düşünmesidir (RTÜK 2006: 13-17). Bu örneklerden de açık şekilde anlaşılabilir gibi çocuklar vakitlerinin önemli bir kısmını televizyon karşısında geçirmekte ve bu da televizyonu çocukların hayatında ayrıcalıklı bir konuma taşımaktadır. Şüphesiz bu durum televizyonun olumlu ve olumsuz etkilerini ortaya koyan araştırmaların büyük bir kısmının, neden çocuklar üzerinde yoğunluk kazandığı sorusuna da açıklık getirmektedir.

Çocuk ve televizyon ilişkisine yönelik yapılan araştırmaların seyrine bakıldığında genellikle 3 başlık üzerinde durulduğu görülmektedir. Konuya ilişkin yürütülen ilk dönem araştırmalarında çocukların ekran karşısındaki davranışları incelenmiş ve çocukların ne sıklıkta televizyon izlediği saptanmaya çalışılmıştır. Bu sürecin devamında yürütülen araştırmalarda bu kez televizyon izleyen çocukların tepkileri takip edilmiştir. Son dönem araştırmalarında ise televizyonun etki boyutu saptanmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede yürütülen araştırmalarda televizyonun çocukların fiziksel ve ruhsal sağlık durumlarına, sosyalleşmelerine, değer ve bilgi kazanımlarına ne gibi etkilerde bulunduğu incelenmektedir (Hızal, 1977: 170).

Televizyonun çocuklar üzerindeki etkilerine yönelik sürdürülen araştırmalar genel olarak televizyonun çocuk için birçok açıdan zararlı bir iletişim aracı olduğunu ortaya koymaktadır. Söz konusu araştırmalara göre, televizyona bağımlı hale gelen çocuklarda uyku ve konuşma bozukluğu, dikkat eksikliği, hayal gücünden yoksunluk, kurgu ile gerçeği ayırt edememe, saldırgan tavırlar gösterme eğilimi, dünyayı korkutucu bir yer olarak algılama ve kaygı düzeyinin yükselmesi gibi negatif durumlar oluşmaktadır¹ (Çamlıbel İrkin, 2012: 41; Ertürk, 2011: 56).

¹ Ülkemizde televizyonun olumsuz etkilerinden çocukları korumak için son yıllarda RTÜK tarafından birtakım uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Koruyucu sembol sistemi uygulaması ve İyi Uykular

Bu anlamda G. Gerbner'in Yetiştirme Kuramı'na değinmek yerinde olacaktır. Söz konusu kuram, televizyonun kişi üzerindeki uzun dönem etkilerini incelemektedir. Gerbner'e göre, televizyonu çok seyreden kişilerin televizyonun uzun vadeli etkilerinden korunması mümkün değildir. Bu kişiler belirli bir zamandan sonra televizyonun kurguladığı sanal dünyayı gerçek dünya gibi algılama eğilimi göstermektedirler. Özellikle televizyonda yoğunluklu olarak işlenen şiddet temaları kişiler üzerinde etkili olmaktadır. Buna göre televizyon dünyası kendi bünyesinde gerçek dünyadakinden çok daha fazla şiddet ögesi barındırmaktadır. Televizyon dünyası gerçekliğin klişeleşmiş, seçici ve çarpıtılmış bir görünümünü sunmaktadır. Bunun bir sonucu olarak da televizyon bağımlısı konumundaki bireyler, zihin dünyalarında gerçek yaşamı da bu şekilde kurgulamaya başlamaktadırlar (Mutlu, 2005: 123). Televizyonun bu gibi kültürleyici etkilerine dönük yürütülen çalışmalarda da bu sonuca varmak mümkündür. Tam da bu noktada konuyu örneklen-dirmesi açısından televizyondaki şiddetin birey üzerindeki etki boyutunu ortaya koymak için gerçekleştirilen bir araştırma dizisine değinmek yararlı olacaktır. Bu çalışmada yaşları 6 ilâ 10 arasında değişen çocuklar ile bir araya gelmiş ve çocuklara şiddet içerikli programlar izlettirilmiştir. 15 yıl sonra aynı kişilerle tekrar bir araya gelmiş ve bu programların hem erkek hem de kadın deneklerde saldırgan davranışlara yol açtığı saptanmıştır (MEB 2008: 30).

Ancak şunu belirtmek gerekir ki, televizyonun çocuk üzerindeki etkilerinin olumlu ya da olumsuz olması, takip edilen program içerikleri ile yakından ilgilidir. Televizyonun yukarıda belirtilen olumsuzluklarına karşın kimi araştırmalarda olumlu özelliklerine dikkat çekilmesi bu bakış açısını destekler niteliktedir. Söz gelişi D.G. Singer ve J. L. Singer tarafından okul öncesi çocuklarla gerçekleştirilen bir çalışmada "Barney ve Arkadaşları", "Susam Sokağı" ve "Mister Rogers' Neighborhood" gibi eğitici programların, çocukların bilişsel, sosyal ve dil gelişimine olumlu etkisi olduğu sonucu elde edilmiştir (Akt: Çamlıbel İrkin, 2012: 42). Ülkemizde yayınlanmakta olan 'Pepee' adlı çizgi diziyeye yönelik okul öncesi çocuklar ve ebeveynleri ile gerçekleştirilen bir alımlama çalışmasında da yine televizyonun öğretici yönünün altı çizilmiştir. Söz konusu çalışmada çocuklar Pepee'den öğrendiklerini şu şekilde sıralamışlardır: "Kardeşimi kıskanmamayı, onunla güzel konuşmayı", "diş fırçalamayı", "tuvalet alışkanlığı", "sayıları toplamayı", "şarkı söylemeyi", "yeme alışkanlığı" vs. Çalışmaya katılan çocukların ebeveynleri de Pepee adlı çizgi dizinin eğitici ve öğretici yanlarına dikkat çekmişlerdir (Şeker ve Balcı, 2013: 261).

Dolayısıyla çocuklara yönelik hazırlanan programlar, çocukların zihinsel yapıları ve -sosyal, psikolojik, fizyolojik vs- gelişim süreçleri dikkate alınarak hazır-

Çocuklar Projesi bu uygulamalardan bazılandır. Yine RTÜK ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ortaklaşa yürütülen 'Medya Okur-Yazarlığı' projesi de ilköğretim öğrencilerinin medyayı doğru okuması yönünde atılan bir başka adımdır.

landığı sürece çocukları olumlu şekilde etkileyebilmektedir. Burada altı çizilmesi gereken nokta yetişkinler için hazırlanan programların çocuklar tarafından da takip edilmesi halinde, çocuklar üzerinde birtakım olumsuz sonuçlar doğurabileceğidir. Bilindiği üzere çocuk ve yetişkinlerin algı süreçleri, dikkat düzeyleri ve duygu yoğunlukları farklılık göstermektedir. Bu da bizi yetişkinlere yönelik hazırlanan programların, bilişsel ve duygusal gelişimlerine uygun olmaması nedeniyle, çok küçük yaştaki çocuklar tarafından izlenmemesi gerektiği sonucuna götürmektedir.

Televizyonun Çocuğun Siyasal Toplumsallaşması Sürecindeki Etkisi

Çocukların uzun süre televizyon karşısında vakit geçirdiği yapılan birçok araştırma ile bilimsel alanda geçerlilik kazanmıştır. Elde edilen bu sonuç “çocukların zamanlarının önemli bir kısmını neden televizyon izleyerek geçirdiği” sorusunu akla getirmektedir. Bu sorunun aslında tek bir yanıtı yoktur. Dolayısıyla yine yapılan araştırmalardan hareketle bu soruya çocuklar tarafından en sık verilen yanıtları şu şekilde sıralamak mümkündür: Eğlenmek, hayal dünyasını zenginleştirmek, bilgilenmek, eğitimlerine katkı sağlamak, yapacak başka bir şey bulamamak² vb. (RTÜK 2006; MEB 2008; Doğan ve Göker, 2012).

Televizyonun da tıpkı diğer kitle iletişim araçları gibi eğlendirme, bilgi ve haber verme, tanıtım ve reklam yapma gibi işlevleri bulunmaktadır. Çocukların vermiş olduğu yanıtlardan da anlaşılıyor ki çocukların televizyonun yerine getirdiği işlevler noktasında farkındalıkları hayli yüksektir. Çünkü televizyonu yalnızca eğlenme amaçlı değil bilgilenmek için de izlemektedirler. Bu bağlamda çalışmamızın ana sorunsalını oluşturan ‘çocuğun siyasal toplumsallaşması sürecinde televizyonun etkisi’, bilgilendirme işlevi ile bağlantılıdır.

Günümüz modern toplumlarında, bireyin toplumsallaşması sürecinde kitle iletişim araçlarının rolü büyüktür. Özellikle heterojen yapıdaki toplumlarda bireylerin sorunsuz şekilde bir arada yaşamalarının sağlanabilmesi için toplumsal değerler ve mevcut kültürel pratikler başta televizyon olmak üzere çeşitli medya organları aracılığı ile alıcılara iletilir. Televizyon bilgilendirme işlevine bağlı olarak hitap ettiği toplumun birtakım norm ve değer yargılarını, tutum ve davranış kalıplarını ve en nihayetinde kültürünü bireylere aktarmakta ve sürekli canlı tutmaya çalışmaktadır (MEB, 2008: 23). Televizyonun gönderdiği iletiler ile kuşatılan birey, toplumsallaşma ve bunun bir uzantısı olarak da siyasal toplumsallaşma sürecinde televizyon ile hep yakın temas içinde bulunmaktadır. Bu noktada televizyonun

² Çocukların verdiği yanıtlar, “Kullanımlar ve Doyumlar” kuramında ortaya konulan izleyici ihtiyaçları ile paralellik göstermektedir. Söz konusu yaklaşımda da kişilerin eğlenme, boş vakitlerini geçirme, bilgilenme ve gündelik hayattan kaçış gibi sebeplerle televizyon izlediği öne sürülür.

siyasal toplumsallaştırma ajanlarından biri olarak değerlendirilmesi kaçınılmaz olmaktadır. Televizyonun -diğer kitle iletişim araçları ile birlikte- bu rolü üstlenmesi II. Dünya Savaşı'na dek uzanmaktadır. Bu sebeple televizyon tarih sahnesinde iktidarlar için son derece cazip ve vazgeçilmez bir araç olmuştur (Akın, 2013: 127).

Tokgöz, (1978: 84) kitle iletişim araçlarının, çocuklar ve gençler için birincil siyasal bilgi alma kaynağı olduğuna dikkat çekmektedir. Bu noktada şu ayrımı yapmakta fayda olacaktır: Çocuklar üzerinde öncelikli etkide bulunan medya kanalları görselliğe dayananlardır. Bu da televizyona işaret eder. Gazete ve dergi gibi yayınların ise birey tarafından okunup, anlaşılabilmesi için belli bir eğitim sürecinden geçilmiş olması gerekir (Akın, 2013: 128) Bu sebeple çalışmamızda çocuğun gerek toplumsallaşması gerekse siyasal toplumsallaşması sürecinde televizyonun etkisi tartışılacaktır.

Televizyonun çocuğun siyasal toplumsallaşması sürecindeki katkısının hangi düzeyde olduğu henüz üzerinde uzlaşmış bir konu değildir. Fakat yapılan kimi çalışmalar televizyonun bu süreçteki payının hayli yüksek olduğunu göstermektedir. ABD'de ilkokulun ikinci devresinde okuyan çocuklar üzerinde yürütülen bir araştırmada, çocukların siyasal liderler ve günlük kamusal nitelikli olaylar hakkındaki bilgileri televizyondan edindikleri görülmüştür. ABD'de anaokulu ve ilkokul öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen bir başka araştırmada da yine çocukların televizyon haberlerinden bilgi kazandıkları ve bilgi kazanımının çocuğun yaşı ile orantılı şekilde arttığı tespit edilmiştir. (Tokgöz, 1978: 85). Ülkemizde ilköğretim öğrencileri üzerinde uygulanan bir diğer çalışmada ise hemen her yaş grubundaki çocukların, televizyon haberlerinde görünen siyasi liderleri ayırt edebildiği ve adlarını sayabildiği görülmüştür. Ancak haberleri bilinçli bir şekilde takip etme yaşının 11-12 olduğu saptanmıştır. Araştırmada ortaya çıkan bir diğer sonuç ise çocukların siyasal sistemi, kitle iletişim araçları aracılığıyla soyut kavramlar açısından değil somut kişiler yönünden algıladıklarıdır (Tokgöz, 2010: 164-166).

YÖNTEM

İlköğretim çağındaki çocukların, siyasal toplumsallaşmasında televizyonun rolünü ölçmeyi amaçlayan bu çalışmanın örnek olayını ATV kanalında yayınlanan "Bizimcity" animasyon filmleri oluşturmaktadır. Çocukların bu programa ilişkin kanaatleri ve filmde yer alan kodları nasıl çözümlediklerinden yola çıkarak çocukların siyasal toplumsallaşma boyutlarının ne derecede olduğu saptanmaya çalışılmıştır.

Televizyonda izlenen programlarda, mevcut içeriğin anlamlandırılması sürecinde cinsiyet ve yaş gibi değişkenler etkili olmaktadır. Bizimcity animasyonlarında verilmek istenen mesajlar, mizah dili kullanılarak eğlenceli hale getirilmekle birlikte, mevcut olaylar oldukça basit şekilde resmedilmektedir. Bu bağlamda, Bi-

zimcity'nin karikatürize edilmiş karakterlerinin bir animasyon film şeklinde sunulduğu düşünüldüğünde, filmlerin çocuklar tarafından ilgiyle izleneceği varsayılmıştır. Bu faktörler çalışmanın örnek olayının Bizimcity olarak belirlenmesinde rol oynamıştır.

Bu çalışmada kalitatif bir araştırma tekniği olan odak (focus) grup görüşme yöntemi kullanılmıştır. Görüşmeler Nevşehir'in Gülşehir İlçesine bağlı Alparslan Ortaokulu'nda eğitimlerini sürdüren 7 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin hepsi ortaokul 2. sınıf öğrencisi olmakla birlikte yaşları 11 ilâ 12 arasında değişmektedir. Görüşülen öğrencilerden 3'ü 12; 4'ü ise 11 yaşındadır. Görüşme yapılan öğrencilerin bu yaş aralığından seçilme sebebi, çocuğun yavaş yavaş siyasal toplumsallaşmaya ve bilişsel olgunluğa erişmeye başladığı dönemi kapsıyor olmasıdır. Çalışmanın odak grubunu oluşturan öğrenciler, 3 farklı şubeden tesadüfi olarak seçilmiştir. Öğrencilerin belirlenmesi aşamasında demografik özellikler itibarıyla tek belirleyici cinsiyet farklılığı olmuştur. Görüşme yapılan öğrencilerden 4'ü kız; 3'ü erkektir. Görüşmeler, okul yönetiminden izin alındıktan sonra yapılmış ve ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Sınıf ortamında gerçekleştirilen odak grup görüşmesi, 45 dakika sürmüştür. Görüşmelerde öğrencilere toplam 11 video izlettirilmiştir; söz konusu videoların seçiminde çocukların algı düzeyiyle birlikte filmlerde siyasal toplumsallaşmada etkili olan unsurların yer almasına dikkat edilmiştir. Siyasal toplumsallaşmaya yönelik ipuçlarını yakalayabilmek adına Andrew Kohut tarafından geliştirilen "siyasal bilgi skalası"ndan³ esinlenilmiştir.

Görüşmeler giriş soruları, geçiş soruları, anahtar sorular ve kapanış sorularını kapsamaktadır (Hennink, 2007: 54-55). Giriş sorularında televizyonun izlenme sıklığı, hangi programların takip edildiği ve haber algısına dönük sorular yer almış ve her katılımcının konuşması sağlanmıştır. Geçiş sorularında çocukların Bizimcity'yi daha önceden izleyip izlemedikleri, izleyenler varsa nasıl buldukları gibi sorulara yer verilmiş ve çocuklar konunun içine çekilmeye çalışılmıştır. Anahtar sorular kısmında konuya doğrudan giriş yapılmış ve videolar eşliğinde araştırmanın sorunsalına ilişkin kilit sorular sorulmuştur. Anahtar sorularda animasyonlarda yer alan karakterler, olaylar ve olayların işaret ettiği durumlar irdelenmeye çalışılmıştır. Kapanış sorularında ise öğrencilerin ülke gündemine dair değerlendirmeleri alınmış; öğrencilerin araştırmacılara yönelttikleri sorular, araştırmacılar tarafından cevaplandırılmıştır.

Görüşme için yarı-yapılandırılmış soru formu oluşturulmuş ve form soruları, öğrencilerin konuya ısınmaları ve kendilerini daha rahat ifade edebilmeleri için sohbet ortamı sağlanarak, açık uçlu sorularla desteklenmiştir.

³ Bu skala, uluslararası önemli siyasal kişi, kurum ve olaylar hakkındaki sorulardan oluşup, bir ölçüde siyasal bilgi elde etmek için medya kullanımının boyutunu ortaya koymaktadır (Öztürk, 2002: 629).

Analiz, odak grup görüşmelerinin önemli kıstasları dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir. Odak grup yöntemine ilişkin bilgi vermesi açısından bu kıstaslara değinmek yerinde olacaktır. Nitel veri toplama sürecinde önemli bir işleve sahip olan odak grup görüşmelerinde bireylerin kendi aralarındaki etkileşimleri ve grup dinamikleri görüşmelerin kapsamını ve derinliğini arttıran faktörlerdir. Bu özellik bu tür görüşmelerin zengin bir veri seti oluşturmasına olanak tanınması açısından önemlidir. Buna ek olarak odak grup yoluyla kısa bir süre içinde birden çok katılımcıya ulaşmak mümkün olmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 151-163).

Odak grup yöntemiyle gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler, araştırmacıya konuya ilişkin önemli veriler ve ayrıntılar sunmaktadır. Burada sözel olduğu kadar sözsüz göstergeler de (jest ve mimikler gibi) araştırmacı açısından değerlendirilebilecek ölçütlerdir. Ancak şunu belirtmek gerekir ki odak grup yoluyla ulaşılan bulguları daha büyük bir popülasyona genellemek uygun değildir. Bununla birlikte insanların belli bir konuya ilişkin algı ve deneyimlerini, tespit etmek üzere kullanmak için son derece uygun bir yöntemdir (Hennink, 2007: 11).

BULGULAR ve YORUM

ATV’de yayınlanan Bizimcity animasyonları, ana haber bülteninin sonunda ekrana gelmektedir. Animasyon filmler, Salih Memecan’ın karikatürlerinin Gürcan Mermertaş tarafından anime edilmesi ile sunulmaktadır. Animasyonlarda ülke gündemine ilişkin günün gelişen olayları ele alınmaktadır. Bizimcity animasyonları üzerinden gerçekleştirilen odak grup görüşmesi 2 ana kategoride değerlendirilmiştir.

Çocukların Televizyon İzleme Tutumları

Çalışmada odak grup görüşmesinden elde edilen veriler 2 ana kategoride ele alınmıştır. Bu kategorilerin ilki çocukların televizyon izleme tutumlarıdır. Bu kategorinin alt kategorilerini ise “çocukların ne sıklıkta televizyon izledikleri”, “televizyonda genellikle hangi programları izledikleri” ve “haber izlemekten hoşlanıp hoşlanmadıkları” oluşturmuştur. Görüşmeye katılan çocukların hepsi televizyon izlemekten hoşlanmaktadır. Ancak televizyon izleme sıklıkları son derece düşüktür. Çünkü çocuklar derslerinden arta kalan vakitlerinde televizyon izlediklerini ifade etmişlerdir. Bu anlamda öğrencilerin ‘Ne sıklıkta televizyon izliyorsunuz?’ sorusuna verdikleri yanıtlar genellikle benzer nitelikte olmuştur. Çocuklar, televizyonda çoğunlukla çizgi film izlediklerini, haber ve belgesel gibi programları ise ebeveynleri ile birlikte izlediklerini söylemişlerdir. Bu durum göstermektedir ki çocukların haber gibi televizyon programlarını izlemelerinde ebeveynleri etkili olmaktadır. Evde televizyonda ne izleneceğine dair kararı kimin verdiği sorusunu, çocuklar “aile üyelerinin ortak karar verdiği” şeklinde cevaplamışlardır.

Ebeveynlerin çocukları ne izlemeleri gerektiği konusunda yönlendirip yönlendirmediklerine; izlenen program hakkında bilgilendirip bilgilendirmediklerine yönelik sorulan soruya öğrencilerin olumlu yanıt verdikleri gözlenmiştir. Yönlendirmelerin genellikle çizgi film izlenmemesi ve haberlerin takip edilerek “dünyada neler olup bittiğine dair haberdar olunması” şeklinde olduğu ifade edilmiştir.

Çocukların siyasal toplumsallaşmasında televizyon haberlerinin etkili olduğu varsayımından hareketle çocukların haberleri takip edip etmedikleri hususu önem taşımaktadır. Nitekim Bizimcity animasyonları genellikle siyasi gündeme ilişkin haberlerin bir özeti niteliğindedir. Bu nedenle çocukların haberlere yaklaşımları söz konusu animasyonlar üzerinden analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda yöneltilen “Haberleri takip ediyor musunuz” sorusuna verilen yanıtlar ile çocukların animasyonları yorumlama biçimleri karşılaştırmalı olarak çözümlenmiştir. Çocukların büyük çoğunluğunun “evet” yanıtını verdiği bu soru, animasyonlara ilişkin yaptıkları yorumlar ile örtüşmüş olup; çocukların gündemden haberdar oldukları sonucunu ortaya koymuştur.

G. K. “Sabah ben okula gelmeden önce kahvaltından sonra 15 dakika vaktim oluyor. O arada sabah haberlerini izliyorum. Hoşuma gidiyor.”

İ. Y. “Haberlerde çok fazla kaza olduğundan pek fazla sevmiyorum.”

M. D. “Denk geldiğinde izliyorum. Güzel oluyor.”

İ. B. “Akşam olduğunda izliyorum haberleri ama çok fazla kaza olursa izlemiyorum. Başka şey izliyorum.”

A. S. “Biz akşam beraber izliyoruz dünyada neler olup bittiğini.”

Burada dikkat çeken bir başka husus da öğrencilerin haberleri izlemeyi sevmelerine karşın kaza haberlerini izlemekten hoşlanmadıklarını belirtmeleri ve haber denilince akıllarına öncelikle “kaza haberlerinin” gelmesidir. Dolayısıyla bu soru “Kaza dışında haber denilince aklınıza ne geliyor?” şeklinde farklı biçimde sorulmuştur. Bu kez haberi, genellikle yakın zamana ilişkin gündemde yer alan olaylardan yola çıkarak tanımlamaya çalıştıkları görülmüştür.

M. D. “Dünyada olup bitenler.”

B. S. “Sınırdaki savaşlar.”

G. K. “Ülkemizle ilgili projeler.”

E. Y. “Sporla ilgili haberler oluyor.”

Bizimcity’yi daha önce izlediniz mi? sorusuna sadece üç çocuk “evet” cevabını vermiştir. “Evet” diyen çocukların Bizimcity’ye dönük ortak yargıları animasyonları komik bulmalarındır. Bununla birlikte İ. Y.’nin “Genellikle gerçek olaylardan yararlanarak gösteriliyor” cevabı, yukarıda sözü edilen Bizimcity’nin haberlerin özeti olduğu şeklindeki tanımlamayla örtüştüğü görülmüştür.

Çocukların Siyasal Bilgi Düzeyleri

Çalışmanın 2. ana kategorisini çocukların siyasal bilgi düzeyleri oluşturmaktadır. Bu kategoriden itibaren yöneltilen sorular çocuklara izletilen 11 Bizimcity animasyonuna yöneliktir. Bu ana kategori “siyasal liderlerin tanınırlığı”, “Türkiye’nin yönetim şeklinin bilinirliği”, “kanun ve yönetmeliklerden haberdar olma” ve “siyasi gündemi takip etme” şeklinde 4 başlıkta değerlendirilmiştir.

Siyasal Liderlerin Tanınırlığı

Türkiye ve dünya liderlerinden bazılarının çocuklar tarafından tanınıp tanınmadıklarını anlamak için üç animasyon film izlettirilmiştir. Bu filmlerin ilkinde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın animasyonu yer almıştır. Bu animasyonu izleyen çocukların sadece ikisi Erdoğan’ı tanımıştır. Çocukların, Başbakanın animasyonunu tanıyamamasına karşın “Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı kimdir?” sorusuna bütün çocuklar doğru yanıt vermişler ve haberlerde gördüklerinde tanıdıklarını ancak animasyondaki halini, gerçeğine benzetemediklerini ifade etmişlerdir.

Liderlerin tanınırlık durumuna ilişkin çocuklara izlettirilen ikinci animasyonda CHP Lideri Kemal Kılıçdaroğlu’na yer verilmiştir. Bu animasyonu izleyen öğrencilerin hepsi, Kemal Kılıçdaroğlu’nu tanımış fakat ismini bilemeyip sadece soyadını söylemişlerdir. Bu durum haberlerde siyasilerden bahsedilirken, siyasilerin genellikle soyadları ile anılmalarından ileri gelmektedir, diyebiliriz.

Bu kategorideki son animasyon filmi ise dünya liderlerine ilişkindir. Söz konusu filmde ABD Başkanı Barack Obama ve Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin’in animasyonları yer almıştır. Çocukların hepsi Obama’nın ABD Başkanı olduğunu bilmiş ancak hiçbiri Putin’in Rusya Devlet Başkanı olduğunu bilememiştir. Çocuklar bu sorunun yanıtına ek olarak animasyondan ne anladıklarını da ayrıca ifade etmişlerdir. Suriye temasının işlendiği filmde Obama ile Putin el sıkışırken görülmektedir. Filme ilişkin yorumlardan bazıları şu şekildedir:

B. S. “Haberlerde sınırda savaşlar olduğunu görüyoruz. Çizgi film de bununla ilgili.”

M. D. “Suriye’ye yardım için bir araya gelmiş olabilirler.”

İ. Y. “İkisi birleşip Suriye’yi çökertmeye çalışıyor olabilirler.”

Liderlerin tanınırlığına dair çocuklara yöneltilen sorular ve izlettirilen animasyonlardan görülmektedir ki çocuklar haberlerde sıklıkla yer alan liderleri tanımaktadırlar. Bununla birlikte çocukların Türkiye sınırları dışında vuku bulan olayları da ilgiyle takip ettikleri ortaya çıkmaktadır. Bazı çocuklar Obama ve Putin’in Suriye meselesinde çok da iyi niyetli olmadıklarını düşünmektedirler.

Türkiye'nin Yönetim Şeklinin Bilinirliği

Siyasal toplumsallaşma sürecinde yönetim şeklinin bilinirliği önemli bir ölçüttür. Üstelik bu durum çocukların okulda aldıkları bazı derslerle doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle okulda öğrenilen teorik bilgilerin, gerçek hayattaki karşılıklarını bulması noktasında çocukların verdiği yanıtlar önemli veriler sunmaktadır.

Türkiye'nin yönetim şeklinin bilinip bilinmediğini ölçmek için ilerleyen süreçte uygulanması düşünülen "Başkanlık Sistemi'nin" anlatılmaya çalışıldığı bir animasyon izlettirilmiştir. Söz konusu filmde Başbakan Erdoğan yer almaktadır. Animasyonda Erdoğan, matruşka bebekler gibi iç içe geçmiş üç seçim sandığını tek tek açmaktadır ve sonuncu sandıktan üzerinde "Başkanlık Sistemi" yazan bir koltuk çıkmaktadır. Söz konusu seçim sandıkları, aşamalı bir seçimin ardından ulaşılacak Başkanlık Sistemi'ne göndermede bulunmaktadır. Şunu belirtmekte yarar var ki bu kez öğrencilerin hepsi Erdoğan'ın animasyonunu tanımıştır. Gösterilen filmin çocuklar tarafından tam olarak anlaşılmadığı görülmüş olup; bu durum hakkında yorum yapmalarını sağlamak adına çocuklara bir takım sorular sorulmuştur. Türkiye'nin mevcut yönetim şeklinin ne olduğuna dair yöneltilen soruya, çocukların hepsi "demokrasi" yanıtını vermiştir. Cumhuriyet'i ise bir yönetim şekli olarak değil; Türkiye'nin kuruluşu ya da devletin adıyla alakalı bir kavram olarak yorumlamışlardır. Çocuklardan bazıları ise Cumhuriyet'i "bağımsızlık, milliyet" gibi kavramlarla açıklamaya çalışmıştır. Bununla birlikte filmde verilerek istenen mesaja dönük verilen yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

M. D. (Erdoğan'ı kastederek) "Kendinin başkan olacağını düşünüyor."

G. K. "Biz de oy vererek seçiyoruz başkanımızı."

İ. Y. "Herkes birbirinin oy kutularını alıyor."

Ülkedeki demokrasinin nasıl işlediğine dair soruya G. K.'nin verdiği cevap dikkat çekicidir. G. K. bu animasyondan yola çıkarak seçimlerde bireylerin oy verdikleri bilgisine sahip olduğunu ortaya koymuştur. Benzer şekilde İ. Y. de sandıklarla "oy kullanma" arasında ilişki kurmuştur.

Başkanlık Sistemine ilişkin öğrencilerin herhangi bir bilgiye sahip olup olmadıklarını anlamak için Türkiye'de yönetimin başında olan ismin kim olduğu sorulmuştur. Bu soruya kimi çocuklar Başbakan Erdoğan, yanıtını verirken; kimileri ise Cumhurbaşkanı Abdullah Gül cevabını vermiştir. Yönetimde yer alan kişilerin kimler olduğunun bilincinde olan çocuklar, Türkiye'de "Başkan" olup olmadığı ya da "Başkanlık Sistemi'nin ne olduğu sorusuna ise tam olarak yanıt verememişlerdir.

Kanun ve Yönetmeliklerden Haberdar Olma

Siyasal toplumsallaşma sürecinde kanun ve yönetmeliklerin bilinirliği önemli bir durumdur. Bu nedenle mevcut kanun ve yasaklar hakkında çocukların ne düşündüğünü saptamak adına “araçta sigara içme yasağı”na dair bir film izlettirilmiştir. Bu filmde aracında sigara içen sürücü ile polis arasında yaşanan hadise yer almaktadır. Çocuklardan A. S.’nin verdiği yanıt oldukça dikkat çekicidir. A. S. animasyondan ne anladığını şu sözlerle aktarmaktadır: “Kurallara uyulmayıp o kuralı yapan biri geldiğinde uyuyormuş gibi davranmak.” Burada A. S.’nin polisi kural koyucu olarak konumlandırması önemlidir. Bu durum otoritenin varlığını kabul ve itaati ortaya koymaktadır. E. Y. ise “Araba sürerken sigara içmenin yasak olduğunu anlatıyor” yanıtını vermiştir. Bu animasyondan alınan yanıtlar çocukların sigara yasağından haberdar olduğunu göstermiştir. Buna ek olarak sigara yasağının ihlali halinde hapis cezasının olduğunu söyleyen ve alkol yasağı ile birlikte araç kullanırken telefonla konuşmanın da yasak olduğunu hatırlatan çocuklar da olmuştur.

Siyasi Gündemi Takip Etme

Çocukların siyasi gündemi ne derece takip ettiklerini saptamak için 6 animasyon belirlenmiştir. Bu animasyonlar 4 konu üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu konulardan ilki, ülke gündemini uzun bir süre meşgul eden “Gezi Parkı Olayları’dır.” Gezi Parkı’na dair çocuklara izlettirilen animasyonların ilkinde bir polis ve bir eylemci karşı karşıya gelmekte ve kavgaya tutuşmaktadır. Kavganın sonunda ise ortaya üzerinde “sağduyu” yazılı olan biri çıkmaktadır. Söz konusu animasyonun gezi parkıyla ilişkilendirilmesindeki temel kıstas, eylemcinin elinde “ağacıma dokunma” dövizini taşımasıdır. Konuyla ilgili diğer animasyon ise Gezi Parkı Olayları sürecinde yapılan “tencere-tava” eylemleri ile ilgilidir. Bu animasyonda tencere ile gürültü çıkaran birine karşı elinde oy sandığı ile gelen ve sandığı “davul” gibi çalan bir başkası görülmektedir. Animasyonlara dönük öğrencilerin verdikleri yanıtlar şu şekildedir:

B. S. “Eylem yapıyorlar birincisinde, ikincisinde de Gezi Parkı.”

İ. Y. “Taksimde yaşanan olaylarda polisle normal eylemcilerin birbiriyle çatışması anlatılıyor.”

M. D. “Birincide polislerin insanların hakkını yemeye hakkı yok. İkincide insanlar da kendi haklarını koruyabilir. Polisin karışmaması gerek.”

İ. B. “Birincide eylem yapıyorlar. İkincide haklarını korumaya çalışıyorlar.”

Bu soruya verilen yanıtlar cümle sıklıkları dikkate alındığında yanıtların birtakım ortak paydalarda buluştukları görülmüştür. Öğrenciler, polisin dolayısıyla da otoritenin karşısında yer alan kişileri eylemci olarak tanımlamışlardır. Bu da yu-

karıda değinildiği üzere polisin mevcut otoritesinin çocuklar tarafından içselleştirildiğini ortaya koymaktadır. Bir diğer nokta ise çocukların “hak” kavramına vurgu yapmalarıdır.

Çocuklar Gezi Parkına ilişkin filmleri yorumlarken “Taksim” ve “Gezi” adlarını sıklıkla telaffuz etmelerine rağmen olayın içeriği hakkında konuşmamışlardır. Bu nedenle “Taksim’de neler yaşandığına dair” başka bir soru yöneltilerek çocukların orada yaşananlara ait bilgi sahibi olup olmadıkları irdelenmiştir. Çocuklar şöyle cevaplar vermiştir:

İ. Y. “Ağaçlar kesilip bir yer yapılacağı için gösteri yaptılar. Geri ağaç dikmeye çalıştılar.”

M. D. “Çevreye zarar verdiler. Polisler korumaya çalışıyordu. Yetkililer zarar vermeye çalıştı. Oranın haklarını korumak isteyenler de karşı çıktılar.”

G. K. “Oraya bir alışveriş merkezi gibi bir şey yapacaklardı. Sanırım onu önlemek için.”

Siyasal gündeme ilişkin ikinci konu başlığı Mısır’da yaşanan darbe ile ilgilidir. Mısır’daki darbeyi konu alan animasyonda bir göstericinin Mısır piramitlerine spreyci boyaya ile “Darbeye Hayır” yazdığı görülmektedir. Animasyon sonrasında öğrencilerin gündeme dair bilgilerinin olduğu tespit edilmiştir. Çocuklarda animasyonda yer alan eylemcinin piramide yazdığı yazının birilerinin ilgisini çekmeye dönük olduğu kanısı izlenmiştir. Çocukların kelime sıklıkları dikkate alındığında darbe yerine “savaş” kavramını kullandıkları görülmüştür. Bu kez çocuklardan darbe kavramını açmaları istenerek, darbeye ilişkin algıları saptanmaya çalışılmıştır.

İ. Y.’nin “Ordunun normal polisler filan demokrasi haklarını ellerinden alması”, İ. B.’nin “Mısır’ın sahip olduğu her şeyi alabilmek” şeklindeki yanıtlarından anlaşılmıştır ki çocuklar darbeyi demokrasiye karşıt bir kavram olarak konumlandırmış ve darbenin kötü bir şey olduğunu ifade etmişlerdir.

Bu animasyonu desteklemesi ve darbenin Türkiye ile ilişkilendirilmesi noktasında bu kez başka bir film izlettirilmiştir. Söz konusu filmde metinlerarasılık yapılarak Mısır’daki darbe ile Türkiye’de yaşanan ‘80 darbesi’ arasında paralel bir yapı oluşturulmaktadır. Animasyondaki kişi bir zaman makinesinden geçerek 12 Eylül 1980 tarihine gitmektedir. Ancak ulaştığı nokta Mısır’dır. Bu animasyonun izlenmesinin ardından çocuklara ne anladıkları ile birlikte “Bizim ülkemizde hiç darbe oldu mu?” şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Birbiri ile bağlantılı bu sorulara İ. Y. dışında çocukların hiçbirinden anlamlı bir yanıt alınamamıştır. Bunun gerekçesi ise Türkiye’de yaşanan 80 darbesine ilişkin fikir sahibi olmamalarıdır. Sadece İ. Y. Türkiye’de yaşanan 12 Eylül darbesinden haberdardır. İ.Y.’nin bu bilgiyi nereden edindiği sorusuna verdiği yanıt “Seksenler” dizisi olmuştur. Bu da televiz-

yonun siyasal toplumsallaşma üzerindeki etkisini ortaya koyan somut bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Yakın siyasi gündemle ilgili olarak çocuklara 2 film izlettirilmiştir. Bu filmlerden ilki Demokrasi Paketi ile ilintilidir. Söz konusu animasyonda Başbakan Erdoğan üzerinde “Demokrasi Paketi” yazan bir paket getirmektedir ve paketin içinden giyisinde demokrasi yazan başörtülü bir kadın çıkmaktadır. Filmde, demokrasinin kamudaki başörtüsü yasağının kaldırılması ile geleceği mesajı verilmektedir. Çocukların sadece bir kısmı konu hakkında görüş belirtmiştir. Konu hakkında fikir sahibi olan kimi çocuklar başörtüsü serbestisinin sadece Mecliste uygulanacağını düşünmektedir. Bunun yanı sıra demokratikleşme paketinin içeriği ile ilgili olarak çocuklar ayrıca “Andımız değişti”; “Andımız gitti” gibi yorumlarda bulunmuşlardır. Yakın siyasi gündeme ilişkin bir diğer film ise uzun dönem askerlik süresinin kısalması ile ilgilidir. Animasyonu izleyen çocukların bu konu hakkında konuşmaya istekli olmamaları konuya yönelik fikir sahibi olmadıklarını akla getirmiştir. Çocuklardan sadece birkaçı askerlik süresinin 12 aya indiğini ifade etmiştir.

SONUÇ

Bireyin bir ömür boyu toplumla olan ilişkisiyle ilgili bir süreci ifade eden toplumsallaşmanın önemli parçalarından biri olan siyasal toplumsallaşma; siyasal inanç, değer ve davranışların toplum tarafından bireye çeşitli yollarla kazandırılması sürecidir. Bu sürecin ilk evresi olan çocukluk, son derece önemli bir dönemdir. Nitekim bu dönemde öğrenilen bilgiler hayat boyu farklı şekillerde kullanılmak üzere kaydedilmektedir.

Siyasi düşünce ve kanaatleri öncelikle ailesinden öğrenmeye başlayan çocuk, ilerleyen süreçte okul, medya ve edindiği çevre ile mevcut tutum ve yargılarını pekiştirmekte ya da değiştirmektedir.

Başta televizyon olmak üzere kitle iletişim araçlarının bireyler üzerindeki etkilerinin giderek arttığı günümüzde çocukların bu etkilerden uzak kalması mümkün gözükmemektedir. Doğrudan ya da dolaylı etkilere sahip olan televizyon, çocuğun siyasal toplumsallaşması noktasında önemli bir belirleyici olmaktadır. Nitekim çalışmada da görüldüğü üzere çocuklar siyasal bilgi düzeylerini televizyon aracılığı ile arttırmakta ve çevresiyle olan münasebetinde televizyondan edindiği bilgileri örtüştürebilmektedir. Örneğin çocuklardan E. Y.’nin, askerlik süresinin kısalmasıyla ilgili olarak televizyonda izlediği haberi “benim dayım gitmişti birazcık ona da vurdu” yanıtı ve Demokrasi Paketi dendiğinde çocukların aklına öncelikli olarak “Andımız”ın kaldırılmasının gelmesi bu durumu somut bir biçimde ortaya koymaktadır.

Çocukların haberleri takip etme durumlarının, haberin içeriğine göre değiştiği saptanmıştır. Verilen yanıtlar doğrultusunda siyasi haberleri belli bir şekilde takip eden çocukların, adli haberleri takip etmekten kaçındıkları gözlenmiştir.

Liderlerin tanınması, yönetim şeklinin ne olduğu, kanun ve yönetmeliklerin farkında olma ve siyasi gündemi takip etmeleri noktasında yöneltilen sorulara verilen yanıtlar, çocukların siyasi bilgi düzeylerine dair ipuçları vermiştir. Çocukların siyasal toplumsallaşma süreçlerinde televizyonun etkilerinin odak grup görüşme yöntemi ile ölçüldüğü bu çalışmada, çocukların siyasal konulara dair fikir sahibi oldukları ve fikirlerinin şekillenmesinde televizyonun önemli bir yere sahip olduğu dikkat çekmiştir. Nitekim çocukların “vekil, meclis, oy hakkı, kişi hakları” gibi kelimeleri bilinçli bir şekilde kullandıkları ve siyasilerden söz ederken onların soyadlarını kullanmayı tercih ettikleri gözlenmiştir.

Gerçekleştirilen odak grup çalışmasında çocukların ‘Bizimcity’ animasyonlarını ilgiyle izledikleri görülmüştür. Bununla birlikte odak grup görüşmesinin sonunda programı daha önce hiç izlemediklerini söyleyen çocukların ‘hangi kanalda ve saat kaçta yayınlanıyor?’ ‘her gün mü çıkıyor?’ ‘kaç tane film veriliyor?’ gibi soruları, programın çocuklar tarafından ilgiyle izlendiğini/izleneceğini göstermesi açısından önemlidir. Bu da programın çocukların algı ve beğeni düzeyine hitap eden ‘çizgi film’ formatında sunulmasıyla açıklanabilir. Bu anlamda söz konusu programın çocukların siyasi gündeme olan merakını arttırıcı bir özelliğe sahip olduğu sonucuna varmak mümkündür.

Odak grup çalışması sözel ifadelerin yanı sıra kişilerin tepkilerini de değerlendiren bir yöntemdir. Bu anlamda çalışmada çocukların görüşme esnasında verdikleri cevaplarla birlikte grup içindeki tepkileri de izlenmiştir. Örneğin söz hakkı almak için kendilerinden istenmediği halde çocukların hepsi parmak kaldırmıştır. Bu da çocukların çok küçük yaşlardan itibaren edindikleri toplumsal çerçeveler doğrultusunda hareket etme, öğretmenlerini otorite merkezi olarak görme ve bu durumdan kaynaklı olarak öğretmenin istek ve beklentilerine cevap vermeleriyle ilgilidir.

Ayrıca görüşme esnasında çocukların grup içi iletişimleri de izlenmiştir. Çocuklar soruları yanıtlarken birbirlerini desteklemeye, varsa birbirlerinin yanlışını düzeltmeye çalışmışlardır. Bu da göstermektedir ki çocuklar otorite merkezlerine karşı birlikte hareket etmektedirler.

Son Not:

Bilim Uzmanı Mustafa İŞLİYEN, Nevşehir Üniversitesi Rektörlük Basın ve Halkla İlişkiler Birimi.

Öğr. Gör. Fadime ŞİMŞEK İŞLİYEN, Nevşehir Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Görsel İletişim Tasarımı Bölümü.

KAYNAKÇA

- AKIN, M. H. (2013). Siyasallığın Toplumsal İnşası: Siyasal Toplumsallaşma. Konya: Çizgi Kitabevi.
- ALKAN, T. (1979). Siyasal Toplumsallaşma: Siyasal Bilincin Gelişmesinde Ailenin, Okulun ve Toplumsal Sınıfların Etkisi. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları: 328.
- BALCI, Ş. (2007). Bir Siyasal Kültür Yaratıcısı Olarak Siyasal Toplumsallaşma ve Siyasal Toplumsallaşma Sürecinde Medyanın İşlevleri, İletişim ve Ötesi, Ed: Arık ve Şeker. Konya: Tablet Yay.
- BALTACI, C., UYSAL T., (2012). Türkiye’de Bir Siyasal Sosyalleşme Aracı Olarak Ders Materyali: İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Üzerine Bir İnceleme, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.17, S.3, s.177-194.
- ÇAĞLA, C. (2010). Yeni Başlayanlar İçin Siyaset Bilim. İstanbul: Omnia.
- ÇAMLİBEL İRKİN, A. (2012). Çocukların Gelişim Süreci ve Televizyonun Etkileri. Ankara: Yayınlanmamış RTÜK Uzmanlık Tezi.
- DOĞAN, A., GÖKSEL, G. (2012). Tematik Televizyon ve Çocuk: İlköğretim Öğrencilerinin Televizyon İzleme Alışkanlıkları, Milli Eğitim Dergisi, Bahar, S: 194, s.5-30.
- ELKİND, D. (1999). Çocuk ve Toplum-Gelişim ve Eğitim Üzerine Denemeler, Çev: Öngen. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları No: 3.
- ERGİL, D., ALKAN, T. (1980). Siyaset Psikolojisi: Siyasal Toplumsallaşma ve Yabancılaşma. Ankara: Turhan Kitabevi.
- ERTÜRK D., (2011). Çocukluk Çağı Gelişim Dönemlerine Göre Medya Kullanımı, Çocuk Hakları ve Medya, Haz: Şirin. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- GIDDENS, A. (2008). Sosyoloji, Hazırlayan: Güzel. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- HENNINK, M. M. (2007). International Focus Group Research: A Handbook for the Health and Social Sciences, Cambridge University Press.
- HIZAL, A. (1977). Televizyonun Çocuklar ve Ergenler Üzerine Etkisi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt: 10 Sayı: 1. s. 169-186.
- KIŞLALI, A. T. (2011). Siyaset Bilimi, 15. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi.
- KUTOĞLU, Ü. (2011). Medya Okuryazarlığı ve Çocuk Eğitimi, Medya Okuryazarlığı, Ed: Türkoğlu ve Şimşek. İstanbul: Parşömen Yayıncılık.
- MASHALL, G. (2009). Sosyoloji Sözlüğü, Çev: Akınhay ve Kömürcü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- MEB (2008). Öğrencilerin Televizyon İzleme Alışkanlıkları. Ankara: MEB Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı.
- MUTLU, E. (2005). Globalleşme, Popüler Kültür ve Medya. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- ORHAN AKAY, E. (2009). Toplumsal, Kültürel ve Katılımsal Boyutuyla Siyasal Davranışın Sosyo-Politik Analizi. Ankara: Nobel Yayınları.
- ÖZTEKİN, A. (2010). Siyaset Bilimine Giriş. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- ÖZTÜRK, S. (2002). Siyasal Bilgilenmede Medyanın Yeri İle İlgili Karşılaştırmalı Bir İnceleme, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 12, s. 625-644.

- RTÜK (2006), İlköğretim Çağındaki Çocukların Televizyon İzleme Alışkanlıkları. Ankara: RTÜK.
- SİTEMBÖLÜKBAŞI, Ş. (2001). Parti Seçmenlerinin Siyasal Yöntemlerine Etki Eden Sosyo Ekonomik Faktörler: Isparta Örnek Olay Araştırması 1995-1999, Ankara: Nobel Yayınları.
- ŞEKER, T., BALCI, E. V. (2013). Yeni Türk Çocuk Dizi Fenomeni “Pepee” Çizgi Dizisinin Alımlama Analizi, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Bahar, Sayı: 33, s. 243-264.
- TOKGÖZ, O. (1978). Siyasal Toplumsallaşmada Kitle Haberleşme Araçlarının Rolü ve Önemi, Ankara Üni. Siyasal Bilgiler Fak. Dergisi, Cilt XXXIII, Eylül-Aralık, 1978, s. 79-92.
- TOKGÖZ, O. (2010). İlkokul Çocuğunca Yönetimle İlgili Kavramların Değerlendirilmesi, Seçimler Siyasal Reklamlar ve Siyasal İletişim, Ankara: İmge Kitabevi.
- TURAN, İ. (1976). Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış, İstanbul: Der Yayınları.
- YILDIRIM, A., ŞİMŞEK, H. (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayınları.

İNTERNET ERİŞİMLERİ

- http://bizimcity.tv/bizimcity_web/films2352.htm
- http://bizimcity.tv/bizimcity_web/films2350.htm
- http://bizimcity.tv/bizimcity_web/films2342.htm
- http://bizimcity.tv/bizimcity_web/films2326.htm
- http://bizimcity.tv/bizimcity_web/films2325.htm
- http://bizimcity.tv/bizimcity_web/films2323.htm
- http://bizimcity.tv/bizimcity_web/films2312.htm
- http://bizimcity.tv/bizimcity_web/films2305.htm
- http://www.bizimcity.tv/bizimcity_web/films2298.htm
- http://bizimcity.tv/bizimcity_web/films2297.htm
- http://www.bizimcity.tv/bizimcity_web/films2354.htm